

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

*Lerende evaluatie
lokale en regionale
preventieakkoorden:
Van ambitie naar
actie en de plannen
voor de toekomst*

Publiekssamenvatting

Sinds 2019 zijn gemeenten bezig lokaal preventieakkoorden op te zetten om de gezondheid van inwoners te verbeteren. Door mensen gezond te houden kan de druk op de gezondheidszorg worden verminderd. Het RIVM evalueert hoe zes van de eerste tien lokale en regionale preventieakkoorden hun ambitie hebben vertaald naar concrete activiteiten. Ook is beschreven wat de plannen voor de toekomst zijn. Met deze informatie kunnen gemeenten van elkaar leren.

De preventieakkoorden hebben effect op de manier waarop preventie binnen de deelnemende partijen wordt aangepakt. Ze hebben onderwerpen op de agenda gezet, hebben preventie minder vrijblijvend gemaakt, en zijn een schakel tussen landelijk beleid en lokaal maatwerk. Daarnaast hebben ze ervoor gezorgd dat partijen uit verschillende sectoren samen doelen en acties hebben opgesteld en nieuwe verbindingen zijn aangegaan. De preventieakkoorden lopen nog niet lang genoeg om te kunnen zeggen welk effect ze op de gezondheid hebben.

In de evaluatie zijn twee thema's uitgelicht: mentale gezondheid en overgewicht. De interventies die gemeenten hiervoor aanbieden blijken sterk te verschillen per doelgroep, thema en aanpak. Sommige zijn nieuw en vanuit het preventieakkoord ontstaan. Andere bestonden al en zijn in het preventieakkoord ondergebracht.

Voor de toekomst wordt gekeken of de preventieakkoorden kunnen worden gecombineerd met of gekoppeld aan de lokale nota volksgezondheid of lokale coalitieakkoorden, of met de sportakkoorden. Een andere ontwikkeling is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). In dit akkoord maken het rijk, gemeenten en verzekeraars landelijke afspraken, onder andere over preventie. De thema's overlappen sterk met die uit de lokale en regionale preventieakkoorden. Het is daarom belangrijk om te blijven volgen hoe de preventieakkoorden zich hiertoe gaan verhouden. De preventieakkoorden zijn immers een belangrijke schakel tussen landelijk beleid en lokaal maatwerk.

De evaluatie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

Kernwoorden: Lokaal en regionaal preventieakkoord, NPA, preventie, GALA

1. Inleiding

Lokale en regionale preventieakkoorden als doorvertaling van het Nationaal Preventieakkoord

Met het Nationaal Preventieakkoord (NPA) zijn in november 2018 meer dan 70 partijen samen aan de slag gegaan om de Nederlandse bevolking gezonder te maken [1]. Het akkoord bestaat uit een uitgebreid pakket aan afspraken en maatregelen om roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik terug te dringen. De uiteindelijke doelen van het NPA zijn onder meer dat in 2040 maximaal 5% van de volwassenen Nederlanders rookt, maximaal 38% overgewicht heeft en maximaal 5% te veel drinkt [1]. Om de ambities uit het NPA te realiseren is de vertaling naar maatregelen, beleid en activiteiten op lokaal niveau van belang. Gemeenten of regio's kunnen dit doen door afspraken te maken in een lokaal of regionaal preventieakkoord met lokale partners, bijvoorbeeld uit de zorg, het onderwijs of het bedrijfsleven. Naast de thema's uit het NPA kennen de lokale en regionale preventieakkoorden ook aanvullende onderwerpen, zoals mentale gezondheid en gezonde leefomgeving [2].

Eén van de afspraken in het NPA is dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) gemeenten stimuleert tot het formuleren van een lokale of regionale aanpak. Hiervoor heeft de VNG in 2019 het Ondersteuningsprogramma Lokale Preventieakkoorden ingericht. Het programmateam informeert, ondersteunt en verbindt gemeenten die een lokaal of regionaal preventieakkoord willen afsluiten [3]. Inmiddels zijn al 300 lokale en regionale preventieakkoorden gesloten [4].

Zes lokale of regionale preventieakkoorden worden gevolgd

VWS en VNG hebben het RIVM in 2020 opdracht gegeven om een lerende evaluatie uit te voeren. Het doel van deze opdracht is om gemeenten en andere betrokkenen de mogelijkheid te geven om van elkaar te kunnen leren. Ervaringen die worden opgedaan bij het opzetten en uitvoeren van een lokaal of regionaal preventieakkoord kunnen hierbij gedeeld worden. Als eerste stap is hierbij in 2021 een inventarisatie gedaan van de veertien toen al gesloten lokale en regionale preventieakkoorden. Hierin is een beeld geschetst van de thema's en bijbehorende ambities binnen deze preventieakkoorden [2]. Daarna zijn zes akkoorden van begin 2021 tot het najaar van 2022 in een lerende evaluatie gevolgd in het proces van totstandkoming, realisatie en uitvoering van het akkoord.

Doel van de lerende evaluatie

De lerende evaluatie beoogt inzicht te geven in het proces van totstandkoming, realisatie en uitvoering van de zes deelnemende lokale en regionale preventieakkoorden. Doel hierbij is om ervaringen te delen tijdens de verschillende fases van het akkoord. In 2021 lag de focus van het onderzoek op de ontwikkeling en organisatie van de preventieakkoorden. De bevindingen zijn gerapporteerd in een factsheet [2]. Hierin was te lezen dat de lokale en regionale preventieakkoorden maatwerk zijn en daarom verschillen in aanpak en thema's. Alle akkoorden vormden een middel om (lokale) partijen bij elkaar te brengen en activiteiten te ontwikkelen. In de huidige factsheet verschuift de focus van de lerende evaluatie naar de uitvoering van het akkoord en de verwachtingen voor de toekomst. In Tekstbox 1 staan de bouwstenen beschreven waarop de bevindingen zijn gebaseerd.

Tekstbox 1: **Bouwstenen lerende evaluatie**

Om inzicht te bieden in het proces van totstandkoming en organisatie van de lokale en regionale preventieakkoorden zijn vijf verschillende bouwstenen gebruikt. De resultaten van deze factsheet zijn gebaseerd op de gecombineerde bevindingen van deze verschillende bronnen van informatie, waarbij de focus vooral ligt op de bevindingen uit interviews en de inventarisatie van interventies. De opbrengsten van de werksessies, actualisaties en documentenanalyse zijn gebruikt om de resultaten van de interviews beter te duiden.

- **Interviews:** Per akkoord zijn tussen juli en augustus 2022 semigestructureerde interviews gehouden met twee tot drie personen die nauw betrokken zijn met het preventieakkoord en de uitvoering ervan. In deze interviews is gevraagd naar de rol/functie van het preventieakkoord nu en in de toekomst, wat het akkoord heeft opgeleverd, wat er verder in de toekomst verwacht wordt op het gebied van effecten en de organisatie en wat voor ondersteuning er nog nodig zou zijn. Bij alle onderwerpen stonden de ervaringen van de geïnterviewden centraal. Centrale personen van de akkoorden van de Achterhoek, Hillegom, Nijmegen, Rotterdam en Zuid-Limburg zijn geïnterviewd. Bij Súdwest-Fryslân zijn geen interviews afgenomen omdat er tijdens de interviewperiode enkele personele wisselingen waren. Wel is een interview gehouden met een centraal persoon van het regionale Friese preventieakkoord, hier zullen echter geen voorbeelden uit aangehaald worden. Van de interviews zijn transcripten gemaakt. Deze zijn aan de hand van thematische codering geanalyseerd in MAXQDA 2022.
- **Inventarisatie interventies:** Per preventieakkoord is gevraagd om een overzicht te geven met informatie over de interventies/acties op het gebied van mentale gezondheid en overgewicht. Hierin is uitgevraagd welke partijen betrokken zijn, wat de relatie van de interventie is tot het preventieakkoord, wat de doelgroep is en of de interventie wordt geëvalueerd. Een overzicht van alle interventies met een beknopte beschrijving staat in Bijlage 1 (mentale gezondheid) en Bijlage 2 (overgewicht).
- **Werksessies:** Er zijn twee werksessies in 2022 georganiseerd waarbij één à twee sleutelfiguren (deels overlappend met de personen die ook zijn geïnterviewd) van de akkoorden bijeen kwamen om leerbehoeften, uitdagingen en oplossingen met elkaar te bespreken. Het doel was om de gemeenten en regio's te begeleiden bij het gezamenlijk lessen trekken uit de opgedane ervaringen. In de eerste werksessie stonden thema's uit de vorige factsheet centraal waar de focus lag op de totstandkoming en realisatie van het preventieakkoord [5]. In de tweede werksessie werd besproken hoe mentale gezondheid werd meegenomen in de akkoorden en wat hierbij de ervaringen zijn geweest. Van de werksessies zijn vervolgens verslagen gemaakt en deze zijn gedeeld met de deelnemers.
- **Actualisaties:** In 2022 is er drie keer per jaar een gesprek gevoerd met de sleutelfiguren van het preventieakkoord die ook aan de werksessies hebben deelgenomen. In dit gesprek werd de stand van zaken rondom het preventieakkoord besproken. De verslaglegging van deze gesprekken is meegenomen in de analyse.
- **Documentenanalyse:** De gepubliceerde akkoorden alsmede alle publicaties die door de regio's zijn gedeeld zijn gebruikt ter achtergrondinformatie.

2. Van ambitie naar actie

In dit hoofdstuk staat de stap van ambitie naar actie centraal. Eerst wordt besproken wat volgens geïnterviewden merkbare effecten zijn sinds de preventieakkoorden zijn gesloten. Vervolgens zijn de thema's mentale gezondheid en overgewicht binnen de preventieakkoorden verder uitgelicht en is gekeken welke initiatieven zijn ingezet in het kader van deze thema's.

2.1 Wat levert een preventieakkoord op?

In de interviews is uitgevraagd wat de effecten van de preventieakkoorden zijn. Daaruit komt naar voren dat de effecten van preventieve maatregelen lastig zijn uit te drukken in concrete cijfers, bijvoorbeeld in termen van gezondheidsverbetering. Preventie is iets van de lange adem, waardoor de inzet van het preventieakkoord volgens geïnterviewden nog jaren door moet gaan om de doelen van het preventieakkoord te bereiken. Wel geven geïnter-

viewden aan dat verschillende effecten merkbaar zijn op bestuurlijk en uitvoerend niveau. Deze resultaten zijn hieronder verder toegelicht.

Preventie lokaal meer zichtbaar en minder vrijblijvend

Uit de interviews blijkt dat het preventieakkoord preventie lokaal meer zichtbaarheid en aandacht geeft. Preventie is lokaal hoger op de agenda komen te staan. In Hillegom en Nijmegen is dit bijvoorbeeld te merken doordat de preventieakkoorden worden benoemd in de nieuwe coalitieakkoorden. Daarnaast hebben de preventieakkoorden preventie minder vrijblijvend gemaakt. Als de ambities en afspraken in het akkoord staan, wordt er in de ogen van de geïnterviewden ook meer concreet vervolg aan gegeven. Verschillende geïnterviewden merken hierbij ook een versnelling in de uitvoering van interventies en dat preventie breder wordt bekeken, op meer thema's en domeinen ('health in all policies').

Preventieakkoord als lokale schakel van landelijke ontwikkelingen

De preventieakkoorden kunnen niet los gezien worden van landelijke ontwikkelingen. De geïnterviewden geven aan dat de preventieakkoorden een belangrijke schakel vormen om landelijke initiatieven naar lokaal niveau te vertalen, bijvoorbeeld de thema's uit het NPA, maar ook interventies als Rookvrije generatie en de Nationale Diabetes Challenge. Op deze manier versterken de landelijke ontwikkelingen en de ambities uit de preventieakkoorden elkaar.

Preventieakkoord stimuleert samenwerking en verbinding

Volgens geïnterviewden zijn door het tekenen van de preventieakkoorden veel partijen en organisaties samengebracht in een gezamenlijk doel. Doordat deze doelen geformuleerd staan in het preventieakkoord is het voor organisaties makkelijker om zich hieraan te committeren waardoor meer en ook nieuwe partijen de samenwerking opzoeken. Geïnterviewden zien dat organisaties uit het bedrijfsleven nu bijvoorbeeld vaker betrokken worden bij preventie, waardoor er nieuwe samenwerkingsrelaties ontstaan. Het netwerk dat ontstaat met partijen die zich gezamenlijk in willen zetten voor preventie zorgt voor een groeiende verbinding en samenwerking. Een geïnterviewde geeft aan dat deze verbinding zonder het preventieakkoord meer versnipperd zou zijn geweest. Daarnaast vindt er volgens geïnterviewden nu ook meer kennisuitwisseling tussen deelnemende partijen plaats. Ook helpt het netwerk om de zichtbaarheid en herkenbaarheid van initiatieven te versterken, waardoor organisaties zich meer ondersteund en gesterkt voelen in het ondernemen van een initiatief. Vanuit de collectieve samenwerking helpt het partijen om hun verhaal over te brengen naar de doelgroep en deze vanuit verschillende initiatieven te stimuleren om meer met gezondheid bezig te zijn. De samenwerkingsstructuur zorgt er daarnaast ook voor dat makkelijker op nieuwe thema's

ingespeeld kan worden, zoals mentaal welzijn bij jongeren tijdens de coronapandemie.

Verschillende uitdagingen in het werken aan preventie

Toch zijn er volgens de geïnterviewden ook nog steeds uitdagingen in de samenwerking rond preventie. Op regionaal niveau geeft een geïnterviewde aan dat de afstemming tussen de verschillende gemeenten een uitdaging blijft. Binnen gemeenten wil men toch vaak een eigen kleur geven aan interventies, voornamelijk omdat er verschil zit in de inwoners en daarmee in behoeften van gemeenten. Verder hebben organisaties binnen het preventieakkoord verschillende belangen en kunnen het daardoor soms minder snel eens worden over de inhoud van de interventies. Hoewel het preventieakkoord samenwerking stimuleert, komt uit meerdere interviews ook naar voren dat het soms lastig is om organisaties uit het bedrijfsleven vaker of bij meer dan één activiteit te betrekken. Uit de interviews werd niet duidelijk wat hiervoor precies de achterliggende redenen zijn. Het betrekken van scholen blijft ook ingewikkeld, omdat zij vaak al bij veel verschillende initiatieven betrokken zijn, binnen en buiten preventie, waardoor zij vaak te druk zijn voor extra activiteiten op het terrein van preventie. Verder zorgen verschillende geldstromen ervoor dat het voor zorgverzekeraars en organisaties in preventie lastig is om samen te werken.

2.2 Mentale gezondheid

Mentale gezondheid komt in alle preventieakkoorden terug

Mentale gezondheid wordt in twee van de zes akkoorden expliciet genoemd als specifiek thema. In de vorige factsheet was echter al te lezen dat er binnen alle akkoorden wel impliciet aandacht is voor dit thema [5]. Vaak wordt er een andere benadering of overkoepelend thema gekozen, waarbij ook aspecten van mentale gezondheid aan de orde komen. In het preventieakkoord van Súdwest-Fryslân staat bijvoorbeeld een levensloopbenadering centraal. De gedachte hierbij is dat de gerichte interventies in de verschillende fases van het leven ook de mentale gezondheid kunnen versterken.

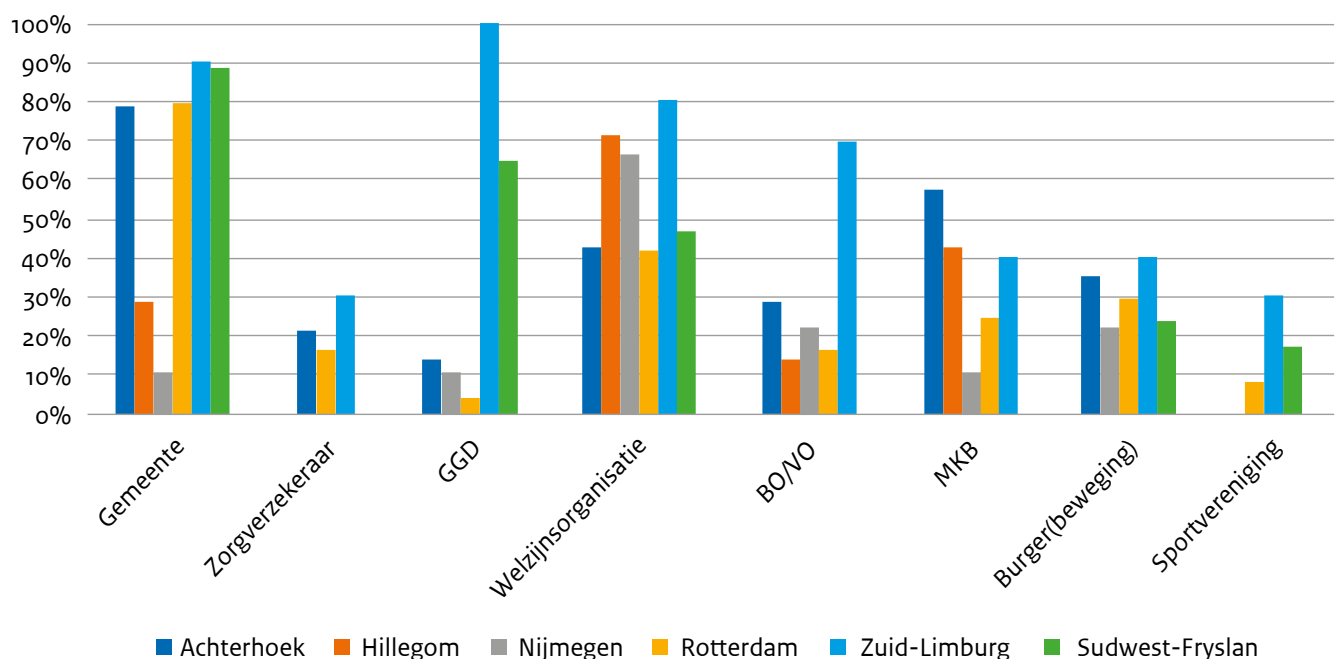
Hoewel mentale gezondheid niet in alle preventieakkoorden als thema is opgenomen, zijn er in alle akkoorden wel acties en interventies te onderscheiden die binnen dit onderwerp vallen. In totaal zijn er binnen de zes preventieakkoorden 79 interventies die vallen binnen het thema mentale gezondheid. In Bijlage 1 is een overzicht opgenomen van alle interventies. Van ruim een kwart (28%) geven de respondenten aan dat deze zijn voortgekomen uit het preventieakkoord, dat wil zeggen dat deze interventie zonder het preventieakkoord niet zou zijn uitgevoerd. Een gelijk percentage (28%) betrof een bestaande interventie die door het preventieakkoord een extra stimulans heeft

gekregen. De interventies die al liepen of via een andere route zijn ontwikkeld en onder het preventie-akkoord zijn gehangen vormen de grootste groep (41%). Van 4% is geen informatie beschikbaar.

Betrokken partijen en aangeboden interventies lopen sterk uiteen

In Figuur 1 wordt een overzicht gegeven van de mate waarin verschillende partijen betrokken zijn bij interventies die

gericht zijn op mentale gezondheid. De gemeente en de welzijnsorganisaties zijn hierbij het vaakste betrokken. Het figuur laat goed zien dat er een breed palet aan partijen bij de interventies betrokken is en dat er ook tussen de akkoorden grote verschillen zijn in de mate waarin partijen deelnemen. De gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD) is bijvoorbeeld bij alle interventies in het preventieakkoord van Zuid-Limburg betrokken, maar bij geen van de interventies van Healthy Hillegom.

Figuur 1. Percentage interventies gericht op mentale gezondheid waarbij partij betrokken is, naar gemeente/regio van het preventieakkoord. BO/VO = Basis- en voortgezet onderwijs; MKB = Midden- en Kleinbedrijf.

De specifieke onderwerpen en de bijhorende doelgroep van de interventies lopen sterk uiteen. Er zijn veel interventies gericht op jongeren, bijvoorbeeld door psychologische ondersteuning mogelijk te maken op school, trainingen te geven om te leren omgaan met stress of als onderdeel van de gezonde school. Een andere terugkerende doelgroep zijn ouderen. Hierbij zijn de interventies veelal gericht op het voorkomen van eenzaamheid en het stimuleren om te (blijven) bewegen. Verder zijn er interventies die zich richten op het verbeteren van de sociale verbinding, bijvoorbeeld bij mensen met eenzaamheid of (milde) psychosociale problematiek. Hierbij kan gedacht worden aan Welzijn op Recept, maar ook maatjesprojecten of projecten waarbij men gezamenlijk gaat tuinieren. Ook zijn er verschillende interventies die zich richten op (jonge) ouders. Dit kan gaan om Kansrijke Start, maar ook hoe omgegaan kan worden met een scheiding. Tot slot zijn er ook interventies die zich

richten op een algemeen publiek. Hierbij kan gedacht worden aan een training over positief leven, maar ook over hoe om te gaan met stress en schulden.

Merendeel van de interventies wordt geëvalueerd

Bij 64 initiatieven is informatie gegeven over de evaluatie. Hierbij werden twaalf initiatieven niet geëvalueerd, bij tien was de evaluatie nog gaande en bij vijf interventies was de aanpak elders al effectief bewezen. Bij de overige interventies (n=37) heeft er wel een evaluatie plaatsgevonden. Hierbij varieert de aanpak van een kwalitatieve insteek, waarbij deelnemers of professionals worden bevraagd over hun mening over de interventie, tot een meer kwantitatieve evaluatie. Hierbij wordt met name gebruik gemaakt van procesmaten, zoals het aantal deelnemers aan een training, het aantal georganiseerde workshops of het aantal afgeronde trajecten. De evaluaties

blijven ook niet zonder gevolgen. Bij verschillende interventies wordt aangegeven dat deze is aangepast als gevolg van de evaluatie, is stop gezet of is juist verder opgeschaald naar andere wijken.

2.3 Overgewicht

Overgewicht onderdeel van alle preventieakkoorden

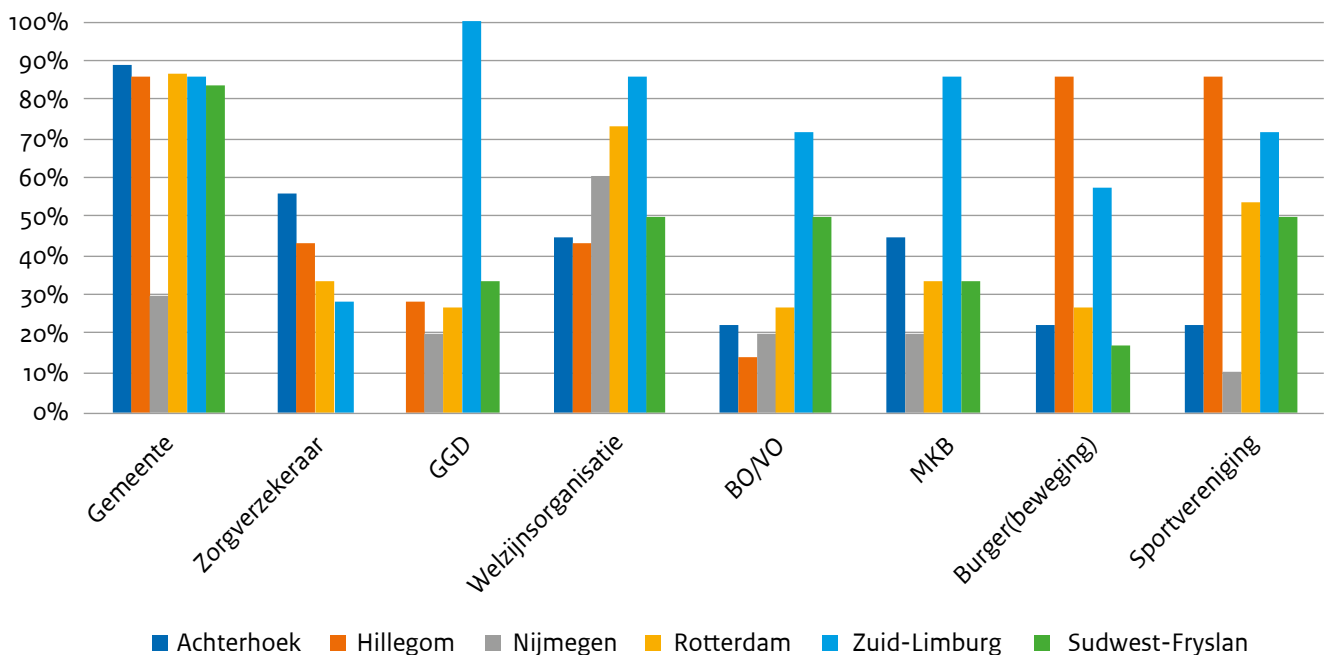
Het thema overgewicht is in de meeste preventieakkoorden over meerdere thema's verdeeld. Vaak is dat een beweegthema en een thema over gezonde voeding, maar soms is het ook ingebed in een thema over gezonde leefomgeving. Bij sommige akkoorden wordt het thema overgewicht behandeld per leeftijdscategorie.

In totaal zijn er binnen de zes preventieakkoorden 54 interventies die vallen binnen het thema overgewicht. In Bijlage 2 is een overzicht opgenomen van alle interventies. Van bijna de helft (44%) hiervan geven de respondenten aan dat deze zijn voortgekomen uit het preventieakkoord, dat wil zeggen dat deze interventie zonder het preventieakkoord niet zou zijn uitgevoerd. Ongeveer een derde (30%) betrof een bestaande interventie die door het preventieakkoord een extra stimulans heeft gekregen. Ongeveer een kwart (24%) zijn interventies die al liepen of via een andere

route zijn ontwikkeld en onder het preventieakkoord zijn gehangen. Van 2% van de interventies is geen informatie beschikbaar. Bij overgewicht is een duidelijke overlap van interventies die ook onder het sportakkoord vallen, indien dit in de betreffende gemeente of regio is gesloten. Bij 69% van alle acties of interventies wordt aangegeven dat deze ook onder het sportakkoord vallen, in de Achterhoek is dit zelfs 100%.

Diverse betrokken partners actief binnen het thema overgewicht

Zoals te zien in Figuur 2 zitten er tussen de akkoorden grote verschillen in de samenstelling van partners waarmee wordt samengewerkt bij interventies op het thema overgewicht. De gemeente is bij de zes geëvalueerde preventieakkoorden bij de meeste afspraken betrokken, terwijl de GGD, het basis- en voortgezet onderwijs (BO/VO) en het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) veel minder vaak betrokken zijn. Voor deze laatste partijen verschilt de betrokkenheid sterk per akkoord. Naast de partijen uit het figuur wordt ook veel samengewerkt met eerstelijnszorg, kinderdagverblijven, hoger onderwijs en regionale/lokale beweegteams. Het gemiddeld aantal betrokken partijen per interventie varieert tussen (afgerond) twee (preventieakkoord van Nijmegen) en zes (preventieakkoord van Zuid-Limburg) partijen per interventie.

Figuur 2. Percentage overgewicht interventies waarbij partij betrokken is, naar gemeente of regio. BO/VO = Basis- en voortgezet onderwijs; MKB = Midden- en Kleinbedrijf.

Naast bewegen en gezonde voeding ook aandacht voor specifieke doelgroepen

Binnen alle akkoorden wordt aandacht besteed aan gezonde voeding en beweging voor kinderen. Daarnaast zijn sommige interventies gericht op overgewicht speciaal voor mensen in armoede of met een lage sociaaleconomische status en hebben meerdere akkoorden interventies die gericht zijn op zowel werkgever als werknemer. Verder zijn enkele interventies nog speciaal gericht op ouderen of

mensen met een beperking. Meerdere preventieakkoorden richten zich op een gezonde school of gezonde (school) kantine. Daarnaast voorziet een groot deel van de akkoorden in een beweegroute of park waar alle burgers in beweging kunnen komen. Ook hebben veel akkoorden beweegprogramma's voor verschillende risicogroepen. Voor de meeste interventies moet de evaluatie nog plaatsvinden.

3. Blik op de toekomst

In de interviews is gevraagd naar de plannen voor de toekomst. Daaruit komen verschillende onderwerpen naar voren, zoals het verankeren van het preventieakkoord binnen het lokale gezondheidsbeleid, het doel om preventie en gezondheid verder in te bedden in de samenleving, hoe de aanpak binnen het preventieakkoord verder zal gaan en waar de wensen liggen om verder te verbreden. Deze worden hieronder nader beschouwd. Tot slot worden nog een aantal punten genoemd welke rol de VNG en het ministerie van VWS hierin kunnen spelen.

Borging preventieakkoord binnen het lokale gezondheidsbeleid

Alle preventieakkoorden binnen dit onderzoek hangen nauw samen met het lokale gezondheidsbeleid. Deze relatie tussen het gemeentebestuur en het preventieakkoord wordt als een belangrijke factor in de beleidsmatige maar ook financiële borging gezien. De precieze insteek waarmee het preventieakkoord gepositioneerd wordt ten opzichte van het gezondheidsbeleid kan variëren. Soms wordt het preventieakkoord omarmd als integraal onderdeel van het gezondheidsbeleid door bijvoorbeeld het preventieakkoord op te nemen in het coalitieakkoord. Ook benoemt een geïnterviewde dat er geen aparte volksgezondheid nota in de gemeente meer is en dat het preventieakkoord centraal staat. Bij andere preventieakkoorden staat het meer los en wordt er onderling naar elkaar gerefereerd. Een reden om het preventieakkoord apart te nemen is dat de meeste preventieakkoorden een langere tijdshorizon kennen dan het gemeentelijk beleid. Vaak wordt bij het preventieakkoord een periode van 10 jaar genomen om over de verschillende coalitie- of collegeakkoorden heen te strekken. De langere duur van het akkoord zorgt ook dat preventie en gezondheid terugkerende thema's zijn en dat de voortzetting minder afhankelijk is van personele wisselingen. Verder wordt de langere duur van het akkoord ook gezien als essentieel omdat preventie iets van de lange adem is.

Verschillende geïnterviewden vinden dat het belangrijk is om het bewustzijn voor preventie hoog te houden op bestuurlijk niveau, bijvoorbeeld door het preventieakkoord voor het voetlicht te blijven zetten bij wisselingen van wethouders. Ook noemt een geïnterviewde dat er gekeken kan worden om de sport- en preventieakkoorden meer te bundelen om meer middelen en slagkracht beschikbaar te stellen. In het verlengde hiervan noemt een geïnterviewde dat de brede specifieke uitkering (SPUK) vanuit VWS financiële mogelijkheden kan bieden, doordat ondersteuning voor verschillende domeinen geïntegreerd kan worden aangevraagd¹.

Gezondheid als onderdeel van de samenleving vraagt om eigenaarschap van betrokken partijen

Bij alle preventieakkoorden werd in de interviews benoemd dat het doel is om gezondheid en preventie zowel binnen het gemeentelijk beleid als bij de burgers in het dagelijks leven in te bedden. Daarmee is het doel dat gezondheid een integraal onderdeel wordt van de samenleving alsmede binnen het beleid van de gemeente. Hiervoor wordt verantwoordelijkheid en eigenaarschap voor de thema's en activiteiten van het preventieakkoord gezien als eerste stap. De verandering moet uit de partijen zelf komen en niet extern gedreven zijn. Binnen meerdere preventieakkoorden is men nog zoekende hoe partijen dit het beste kunnen vormgeven. Binnen een van de akkoorden probeert men bijvoorbeeld een beroep op de verantwoordelijkheid te doen door met alle partijen die het akkoord getekend hebben in gesprek te gaan. Een geïnterviewde van een ander akkoord geeft aan dat drie grote partijen uit verschillende domeinen als trekker in een strategisch netwerk

¹ De interviews zijn in de zomer van 2022 gehouden. De regeling rondom de specifieke uitkering alsmede het hiermee samenhangende Gezond en Actief Leven Akkoord was nog niet openbaar.

worden neergezet, waar de overige partijen vervolgens tactisch om heen worden gepositioneerd. Op deze manier hoopt de stuurgroep van het preventieakkoord dat deze drie centrale partijen ook meer verantwoordelijkheid gaan nemen.

Aanpak binnen de preventieakkoorden blijft gelijk, maar mogelijk meer focus op specifieke interventies

Geïnterviewden geven aan dat in de toekomst de preventieakkoorden qua aanpak en structuur, zoals in de vorige factsheet beschreven [5], op hoofdlijnen hetzelfde blijven. Op het gebied van interventies geven de geïnterviewden aan dat er soms teveel verschillende interventies en acties lopen. In deze gevallen wordt aangegeven dat het nodig kan zijn om meer focus te creëren door goed te kijken wat wel of niet werkt. In Rotterdam wordt daarom met behulp van onderzoek op basis van het factorenmodel [6] constant gekeken op welke maatregelen men het beste in kan zetten. In Hillegom wordt beter afgestemd tussen partijen, zodat men niet meer ongemerkt met hetzelfde plan bezig kan zijn. Ook financiële beperkingen kunnen er toe leiden dat er keuzes gemaakt moeten worden op welke interventies zal worden ingezet. Tot slot wordt aangegeven dat er wel flexibiliteit moet zijn om in te spelen op actuele gezondheidsthema's. Sommige onderwerpen of interventies kunnen bijvoorbeeld veel in het nieuws zijn, waardoor er momentum ontstaat om stappen te kunnen maken.

Wens om te verbreden in thema, deelnemende partijen en doelgroepen

Binnen twee akkoorden bestaat de wens om het preventieakkoord samen te voegen met het sportakkoord. De onderwerpen passen namelijk voor een groot deel goed samen en dezelfde organisaties zijn betrokken. Daarnaast wordt in de stuurgroep van een ander akkoord nagedacht over een uitbreiding van het werkgebied door samenwerking op te zoeken met preventieregelingen in een nabijgelegen stad en regio. Onderwijs en commerciële partijen, zoals pretparken en supermarkten, zijn partijen waar in de toekomst nog meer mee kan worden samengewerkt. Hoe breder het palet aan deelnemende partijen, hoe meer collectieve impact gecreëerd kan worden. Hierbij wordt het thema ongezond voedselaanbod veel genoemd. Bij supermarkten is echter het probleem dat deze gebonden zijn aan de regels van de franchise, bijvoorbeeld over de indeling van de schappen. Ook geeft een geïnterviewde aan dat fastfoodrestaurants zich minder makkelijk zouden moeten kunnen vestigen.

Burgers vormen een belangrijke doelgroep die bij een aantal akkoorden hoog op de agenda staan om meer te betrekken. In Nijmegen wordt bijvoorbeeld ingezet op Fieldlabs, waarbij vanuit veel verschillende instellingen de wijken ingegaan wordt en met bewoners wordt gepraat. Alle wijkgerichte initiatieven komen in dat programma terecht, waardoor het een doorlopend project wordt. Binnen andere akkoorden is een adviesraad opgericht waar plannen aan burgers worden voorgelegd, of gaan in gesprek met burgers over de uitkomsten van de regiovisie. In Hillegom is het preventieakkoord vanaf het begin al ingericht om zoveel mogelijk inwoners te bereiken.

Rol van VWS en VNG bij preventieakkoorden

In de interviews is gevraagd wat VWS en de VNG in de toekomst kunnen betekenen voor de lokale en regionale preventieakkoorden. Hieronder is een aantal wensen puntsgewijs onder elkaar gezet.

- *Stimuleren kennisuitwisseling tussen preventieakkoorden.* De uitwisseling van kennis en ervaringen tussen de preventieakkoorden wordt erg belangrijk gevonden, zodat niet in elk akkoord het wiel opnieuw uitgevonden hoeft te worden. Tevens kan hierbij een wisselwerking optreden tussen lokale en regionale behoeften en landelijke ambities.
- *Financiering van de preventieakkoorden.* De invulling en uitvoer van de preventieakkoorden kost veel tijd en geld. Daarnaast wordt een goede procesmanager als essentieel ervaren, alsook financiële ruimte om nieuwe initiatieven te ondersteunen. Tot slot is voor campagne voeren en het opzetten van een goede structuur ook meer geld nodig.
- *Domein-overstijgend landelijk gezondheidsbeleid.* Het helpt om meer landelijke regelgeving te hebben voor gezond gedrag. Op de schoolpleinen wordt nu bijvoorbeeld nauwelijks meer gerookt, maar op sportverenigingen loopt dit traject veel moeizamer. Het zou goed zijn als er een integraal landelijk gezondheidsbeleid komt, waarmee preventie meer de normale gang van zaken wordt.

4. Onderzoek in perspectief

In deze lerende evaluatie zijn zes preventieakkoorden van begin 2021 tot het najaar van 2022 gevolgd. Rondom deze akkoorden is volop beweging te zien op de thema's gezondheid en preventie. Hoewel het nog te vroeg is om te kijken naar effectiviteit van de akkoorden, merken deelnemers aan de evaluatie wel effecten van het preventieakkoord. Over het algemeen hebben de preventieakkoorden preventie op de agenda gezet, heeft het preventie minder vrijblijvend gemaakt, en vormen de akkoorden een schakel tussen landelijk beleid en lokaal maatwerk. Daarnaast hebben ze ervoor gezorgd dat partijen uit verschillende sectoren samen doelen en acties hebben opgesteld en nieuwe verbindingen zijn aangegaan. De preventieakkoorden lopen nog niet lang genoeg om te kunnen zeggen welk effect ze op de gezondheid hebben.

Effecten van preventieakkoorden op verschillende niveaus helpen preventie vorm te geven

Zoals in de vorige factsheet [5] al te lezen was, zijn de akkoorden niet beperkt tot de drie hoofdthema's van het NPA, maar is er ook ruimte om aandacht te besteden aan andere gezondheidsthema's, zoals mentale gezondheid. Uit de bevindingen van dit onderzoek blijkt dat het preventieakkoord een stimulerende werking heeft gehad op het aantal ondernomen initiatieven op al de verschillende thema's. Verder is te zien dat de preventieakkoorden fungeren als kapstok om samenhang tussen initiatieven en programma overstijgende inspanningen te vinden. De preventieakkoorden hebben dan vaak ook het doel om bestaande initiatieven te verenigen, te ondersteunen en te verstevigen, en nieuwe lokale initiatieven op het gebied van preventie een platform te bieden. Wanneer wordt ingezoomd op de thema's mentale gezondheid en overgewicht, is te zien dat een grote variatie aan interventies wordt ingezet binnen de verschillende preventieakkoorden, qua thema, aanpak en doelgroep. Deels komen deze acties voort uit het preventieakkoord en deels zijn het bestaande initiatieven die hierin onder zijn gebracht.

Borging preventieakkoorden door inbedding in lokaal gezondheidsbeleid

Met het oog op de toekomst is borging van het akkoord een belangrijk onderwerp. Hierbij wordt naar samenhang gezocht met de lokale nota volksgezondheid, het lokale coalitieakkoord, of een combinatie met de sportakkoorden. Welke insteek precies gekozen wordt, verschilt per gemeente of regio. De aanpak van de preventieakkoorden zal hierbij in hoofdlijnen gelijk blijven aan de eerder beschreven aanpak [5], maar er zijn wel ambities om de akkoorden

verder te verbreden naar aanpalende regio's, nieuwe doelgroepen en nieuwe thema's. Het uiteindelijke doel hierbij is dat preventie is ingebed in de samenleving. Dit blijft vragen om aandacht, verantwoordelijkheid en eigenaarschap van de deelnemers. Ook zullen er, ondanks de wens om te verbreden, keuzes gemaakt moeten worden in de focus van de interventies.

Landelijke agendering en financiering van preventie biedt nieuwe mogelijkheden voor lokale voortzetting

De toekomst van de lokale en regionale preventieakkoorden kan niet los worden gezien van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA; [7]) en de daarmee samenhangende brede specifieke uitkering (SPUK; [8]). Ten tijde van de interviews waren deze nog niet gepubliceerd, maar werden desalniettemin wel al genoemd. De thema's van het GALA kennen een sterke overlap met die uit de lokale en regionale preventieakkoorden. Het is interessant om te blijven volgen welke rol de preventieakkoorden zullen spelen bij de gestelde doelen binnen het GALA, alsmede in hoeverre de lokale en regionale preventieakkoorden al inspelen op de regionale domein-overstijgende samenwerking die hiervoor vereist is, zeker omdat de preventieakkoorden worden gezien als belangrijke schakel tussen landelijk beleid en lokaal maatwerk. Eenzelfde parallel kan worden getrokken voor de ambities op het vlak van gezond leven en preventie uit het Integraal Zorgakkoord. Met het GALA en de IZA wordt in ieder geval wel al invulling gegeven aan de wens om preventie op landelijk niveau te blijven agenderen. Daarnaast bieden beide akkoorden mogelijk ruimte voor de financiële ondersteuning die voor de lokale en regionale preventieakkoorden essentieel is.

Referenties

1. Rijksoverheid. Nationaal Preventieakkoord. 2018; <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/documenten/convenanten/2018/11/23/nationaal-preventieakkoord>.
2. RIVM. Lokale en regionale preventieakkoorden: een beschrijving van de preventieakkoorden. 2021.
3. VNG. VNG-ondersteuning bij een lokaal preventieakkoord. 2022; <https://vng.nl/artikelen/vng-ondersteuning-bij-een-lokaal-preventieakkoord>.
4. VNG. Mijlpaal: 300 gemeenten aan de slag met een preventieakkoord. 2021; <https://vng.nl/nieuws/mijlpaal-300-gemeenten-aan-de-slag-met-een-preventieakkoord>.
5. RIVM. Lerende evaluatie lokale en regionale preventieakkoorden: Ervaringen met de totstandkoming van de akkoorden. 2022.
6. Gemeente Rotterdam. Factorenmodel. 2022; <https://factorenmodel.nl/>.
7. VNG. Gezond en Actief Leven Akkoord. 2022; <https://vng.nl/sites/default/files/2022-11/06-integraal-zorgakkoord-en-gezond-en-actief-leven-akkoord.pdf>.
8. VWS. Specifieke Uitkering Lokale Preventieakkoorden en Preventieaanpakken. 2022; <https://www.dus-i.nl/subsidies/specifieke-uitkering-preventieakkoord>.

Bijlage 1: Overzicht van de interventies per preventieakkoord voor het thema mentale gezondheid

In de onderstaande tabellen wordt per preventieakkoord een beknopte beschrijving gegeven van de interventies die vallen binnen het thema mentale gezondheid. Dit geeft een beeld waar de interventies zich inhoudelijk op richten.

De beschrijvingen zijn zoveel mogelijk overgenomen zoals aangeleverd door de respondenten, maar vaak wel ingekort. Het is mogelijk dat interventies zowel bij mentale gezondheid als bij overgewicht (Bijlage 2) vermeld staan.

Tabel 1a. Achterhoek

Iedereen doet mee	
<i>Makelaar vrijwilligerswerk Geïntegreerde Zorg voor Ouderen</i>	Om coördinatie en afstemming van begeleiding, zorg en behandeling van ouderen te verbeteren wordt door middel van de 'gezondheidspiramide' geprobeerd om kwetsbare ouderen zo lang mogelijk thuis te laten wonen.
<i>Welzijn op Recept</i>	In plaats van een vervolg in het medische domein, verwijst de huisarts patiënten door naar een welzijnscoach voor activiteiten op het gebied van ontmoeting, sport of cultuur, zodat de patiënt (opnieuw) kan ontdekken wat hem of haar gelukkig maakt.
<i>Nu Niet Zwanger</i>	Nu Niet Zwanger biedt hulpverleners concrete middelen om hun cliënten (vrouw én man) in een open en eerlijk gesprek te laten nadenken over hun kinderwens, seksualiteit en anticonceptie.
<i>Maatjesprojecten</i>	Initiatieven waar een vrijwilliger één-op-één gekoppeld wordt aan hulpvragen. De vrijwilliger is gedurende enige tijd coach, mentor, buddy of maatje van mensen die tijdelijk ondersteuning kunnen gebruiken.
<i>POH Jeugd</i>	Vroege signalering, betere verwijzing naar voorliggend veld en aanvullend ondersteunings- en zorgaanbod, reduceren van inzet specialistische zorg en vergroten van de ervaren kwaliteit en effectiviteit van zorg zijn vier doelstellingen die beoogd gehaald te worden met de inzet van een praktijkondersteuner jeugd (POH Jeugd).
<i>Home-Start</i>	Home-Start is gericht op het voorkomen dat alledaagse problemen van ouders met jonge kinderen uitgroeien tot langdurige problemen. Home-Start wil kinderen een goede start bieden.

Schulden	
<i>Bank voor de klas</i>	Bank voor de klas is een platform voor financiële educatie. Sinds 2010 zet het gezamenlijke platform voor financiële educatie door banken zich in om kinderen van 10 tot 18 jaar voor te bereiden op financiële zelfstandigheid door het aanleren van financiële vaardigheden.
<i>De Rondkomers</i>	De Rondkomers is een samenwerking tussen verschillende organisaties in Doetinchem. Samen streven zij er naar zo min mogelijk financiële zorgen voor alle Doetinchemmers.
<i>Geld-fit</i>	Geld-fit helpt om geldzaken fit te houden of te krijgen. Geldzaken zijn fit als iemand iedere maand de vaste uitgaven kan betalen én daarna genoeg geld overhoudt om van te leven.
<i>Budget-coach</i>	Budget-coaching wordt ingezet om HR-managers en leidinggevendenden bewust te maken van financiële zorgen bij hun medewerkers, zodat zij actief kunnen helpen.
<i>Vroeg Eropaf</i>	Door samen te werken met de gemeente, energiebedrijven, zorgverzekeraars, woningcorporaties en GBTweente wil Vroeg Eropaf voorkomen dat mensen in de financiële problemen komen.
Ontwikkelplekken Achterhoek Gezond	
<i>Preventie Platform Jeugd Oost Achterhoek (Kansrijke start, armoede, opvoeden, scheiding, corona, weerbaarheid, etc.)</i>	Het Preventie Platform Jeugd is een samenwerkingsverband tussen gemeenten en een 15 tot 20-tal organisaties binnen het jeugddomein. Gezamenlijk organiseren zij collectieve preventie rondom jeugd en verschillende thema's.
<i>Mental Health Hub Doetinchem (GEM) (Veerkracht in de wijk)</i>	Binnen de Mental Health Hub wordt gebouwd aan een sterk verbonden netwerken binnen het Sociaal Domein waarin inwoners, ervaringsdeskundigen, naasten, zorgprofessionals en zorg- en welzijnsorganisaties mensen met mentale problemen bijstaan. Dit initiatief is aangesloten bij en wordt ondersteund door het landelijke initiatief GEM (Ecosysteem Mentale Gezondheid).
<i>Zorgcorporatie Mariënveld</i>	De zorgcorporatie probeert zo veel mogelijk ondersteuningsvragen in Mariënveld op te lossen door het inzetten van medebewoners, al dan niet samen met professionele ondersteuning. Zoals kortdurende leun/steuncontacten, een inloopvoorziening en dagbesteding.

Tabel 1b. Hillegom

Mentale gezondheid en welbevinden	
<i>Kookmaatjes</i>	Ontmoeten en activiteiten ondernemen met elkaar staat centraal. Deelnemers kunnen nieuwe dingen leren op het gebied van gezondheid en leefstijl.
<i>Samen Gezond</i>	Ontmoeten en activiteiten ondernemen met elkaar staat centraal. Deelnemers kunnen nieuwe dingen leren op het gebied van gezondheid en leefstijl. Er vinden verschillende activiteiten plaats, zoals sporten met de buurtsportcoach, samen boodschappen doen en lunchen of presentaties over gezonde leefstijl.
<i>Welzijn op Recept</i>	In plaats van een vervolg in het medische domein, verwijst de huisarts patiënten door naar een welzijnscoach voor activiteiten op het gebied van ontmoeting, sport of cultuur, zodat de patiënt (opnieuw) kan ontdekken wat hem of haar gelukkig maakt.
<i>Training Positief Leven</i>	Training om veerkracht van deelnemers te vergroten en ze op een positievere manier naar zichzelf te laten kijken.

Ontspannen door te doen: Rondje Hillegom	
<i>Rondje Hillegom</i>	Dit is een sportieve route die verschillende parken in Hillegom met elkaar verbindt. Op verschillende plekken in de route wordt aandacht besteedt aan sport, bewegen en mentale gezondheid.
Informereren en inspireren rond mentale gezondheid	
<i>Groei tuin</i>	Tuinieren of ontmoeten op een openbare plek.
<i>Informatie en inspiratie delen</i>	Via de sociale mediakanalen wordt gedeeld hoe volgers aan hun mentale gezondheid kunnen werken.

Tabel 1c. Nijmegen

<i>Vitaliteitsweek</i>	Alle deelnemende partijen organiseren in een week in oktober activiteiten die de gezondheid van medewerkers bevorderen. In 2019 werd er tevens een grote conferentie georganiseerd waar deelnemende partijen hun successen en lessen van de Vitaliteitsweek konden delen.
<i>Beweegroutes Nijmegen</i>	De gemeente Nijmegen heeft samen met bewoners in diverse wijken beweegroutes aangelegd die bewoners stimuleren te bewegen in de openbare ruimte. Naast fitnesstoestellen of straatmeubilair zijn sommige routes speciaal voor ouderen samengesteld met daarbij ook aandacht voor ouderen met dementie.
<i>Psycholoog bij universiteit</i>	Psycholoog die voor iedereen toegankelijk is op de universiteit.
<i>Psycholoog bij het ROC</i>	Buddysysteem met het Oranjefonds waarbij werkenden uit de stad worden gekoppeld aan studenten.
<i>Moestuinen met (migranten) ouderen</i>	In de moestuin komt een multiculturele groep ouderen bij elkaar om samen buiten gezond en gezellig bezig te zijn. Het doel is om (migranten)ouderen vanuit het gedachtegoed van positieve gezondheid mentaal sterker te maken/doen voelen. In 2022 zijn er twee extra groepen gestart.
<i>Driestroom en Goffert</i>	De wijkbewoners en assistent medewerkers (mensen met afstand tot de arbeidsmarkt) worden met elkaar in contact gebracht. Assistent medewerkers gaan de wijk in en wijkbewoners komen op de kinderboerderij samen.
<i>Les(s) stress</i>	Les(s) stress is een tweedelig lespakket voor het MBO. 1. Een online deskundighedsbevordering voor docenten (signalen van psychische problematiek bij jongeren en een deel interactie die ingaat op het signaleren en omgaan met deze psychische klachten) en 2. Een online lespakket over stress voor studenten.
<i>Samenspelen</i>	Het doel is het tegengaan of verminderen van eenzaamheid bij ouderen. Digitale spelletjes worden aangeboden om zo ouderen op speelse wijze met anderen in contact te brengen.

Tabel 1d. Rotterdam

Signalering en toeleiding - Handelings-perspectief	
<i>Mental Health First Aid</i>	Deskundigheidsbevordering voor mensen die geen GGZ-achtergrond hebben (bijvoorbeeld vrijwilligers wijkvereniging, welzijnswerkers, woningcorporaties) die in aanraking komen met kwetsbare doelgroepen.
<i>Aanbod op scholen (MBO)</i>	(Pilot) Inzet van GGZ-psychologen op het MBO. Verlaagt de drempel om vanuit de huisarts naar de GGZ te gaan en een eigen bijdrage te moeten betalen.
<i>Online tools via GGD AppStore</i>	Beschikbaar stellen van betrouwbare e-health toepassingen voor zelfzorg.
<i>'Rotterdam. Sterker door jongeren'</i>	Tijdelijke intensivering van de integrale aanpak voor mentale gezondheid, schulden, wonen, werk vinden. Aanleiding was het gesignaleerde sociaal isolement door corona.
Laagdrempelig preventief aanbod	
<i>Grip & Gezondheid</i>	Het project richt zich op de sterk samenhangende factoren van roken, stress en financiële situatie. Doel van de interventie is de ervaren regie over eigen leven en gezondheid te vergroten. Door deelname aan de interventie vermindert de ervaren, zelf gerapporteerde stress van de deelnemers; vermindert het objectief gemeten roken en de zelf gerapporteerde nicotine afhankelijkheid; vermindert de zelf gerapporteerde financiële stress.
<i>Gezondheidstrajecten doelgroep prestatie010</i>	Groepscurssussen door GGZ-aanbieders. Gezondheidstrajecten gericht op meerdere gezondheidsaspecten maar vooral tot doel om de veerkracht te vergroten en mensen te activeren.
<i>Inzet wijkpsycholoog</i>	Pilot met de inzet van een wijkpsycholoog in de wijk in Delfshaven.
<i>Inzet 'Geestverwanten'</i>	Community benadering waarin mensen met psychiatrische problematiek blijven participeren in de wijk met inzet van professionals, betrokken leken en ervaringsdeskundigen.
<i>Mentale gezondheid Statushouders</i>	Voorzien in mentale zorg voor statushouders die te maken hebben met grote afstand tot reguliere GGZ. Bijvoorbeeld door taboes van mentale gezondheid te doorbreken, een buddy aanpak te implementeren en cultuur sensitief werken te bevorderen.
<i>E-mental health</i>	Karify, digitaal platform voor inwoners die in een sociaal isolement verkeren.
<i>Roffabriek</i>	Kwetsbare Rotterdammers werken graag buiten bij de Rotterdamse Munt, de Botanische Tuin of de Voedseltuin. Hier ontmoeten zij ook weer mensen. Er kunnen verschillende routes doorlopen worden zoals de gezonde leefstijl route, op werk naar werk route of de ondernemersroute.

Overig	
VITAAL 010	In het programma Vitaal010 wordt zowel aan de fysieke als mentale gezondheid van medewerkers aandacht besteed door een breed aanbod van activiteiten.
Leerwerkakkoorden	In 2020 werd verkend hoe aandacht te geven aan vitaliteit en duurzame inzetbaarheid in het leerwerkakkoord, mogelijk in de vorm van masterclasses t.b.v. kennisdeling.
Themabijeenkomsten voor werkgevers over Werk & Gezondheid 2025	Gezond010 en AWWN organiseren in 2020 een themabijeenkomst voor werkgevers met als thema Werk & Gezondheid 2025. Hieruit volgen verdiepbijeenkomsten over o.a. laaggeletterdheid en schuldenproblematiek.
Online platform 'Zorgzaam010'	Het online platform Zorgzaam010 moet het zelf organiserend vermogen van Rotterdammers ondersteunen en versterken om zo bij te dragen aan meer sociale cohesie en zelf- en samenredzaamheid. Zowel Rotterdammers als professionals kunnen op het platform het aanbod van informele zorg en ondersteuning vinden en plaatsen. Daarbij krijgt het platform verbinding met het mantelzorgsteunpunt.
Stevige start	Het programma Stevige Start richt zich onder andere op het bevorderen van een gezonde en veilige gehechtheidsrelatie tussen ouder en kind aan de hand van een aantal preventieve interventies voor ouders met psychische problemen met jonge kinderen. Voorbeelden zijn de Ouder Baby Interventie en VIPP-SD 60.
Mantelaar	Het VGZ Rotterdampakket biedt vervangende mantelzorg vanuit Mantelaar om mantelzorgers te ontlasten. Deze organisatie werkt met zorgstudenten die de rol van mantelzorger en een deel van de zorg tijdelijk overnemen.
Campagne Alles Goed Expositie Alles Goed	Expositie met posters van ervaringsdeskundigen die hun verhaal doen. Soms is het in de vorm van een uitgezette wandeling met tekstbordjes met overdenkingen. Expositie Alles goed vindt o.a. op de fitfestivals 55+ plaats voor het bevorderen van de vitaliteit van ouderen (Fitfestivals worden met ouderenbeleid middelen bekostigd).
Podcast Lekker in je Vel 010	Twee podcasts gemaakt over studentenwelzijn.
Maskerclass	Ervaringsdeskundige studente geeft een masterclass over mentale problemen in de studententijd met een panel met deskundigen. Doel is dat studenten met elkaar in gesprek gaan en dat het thema zo bespreekbaar wordt.
Satelliet Mentaal Gezond	Netwerk van partijen in de stad die samenwerken aan mentale gezondheid voor kennisbevordering en uitwisseling van hoe ze inzetten op mentale gezondheid. Met onderwerpen als prestatiedruk en effectiviteit van preventie interventies.
Meting in Omnibusenquête	Er zijn vragen over mentale gezondheid opgenomen in de Omnibusenquête die wordt verspreid onder Rotterdammers.

Tabel 1e. Sudwest-Fryslan

Jong gezin, goede relatie	
Relatie- en ouderschapspunt	Het Relatie- en ouderschapspunt is een samenwerking tussen de gemeente Súdwest-Fryslân, GGD Fryslân en Stichting Sociaal Collectief voor vragen bij opvoeden en relatieproblematiek/scheiden.
Pink cloud, huidige naam: Ouders Inc	Pink cloud is een online ouderschapscursus voor ouders van jonge gezinnen, waarmee gezinsgeluk en samenwerking van ouders versterkt worden, gebaseerd op de nieuwste wetenschappelijke inzichten hierover.
Inzet pedagogische thuisbegeleiding	Laagdrempelige begeleiding van een pedagoog van de GGD voor opvoedondersteuning.
Stevig Ouderschap (prenataal)	Steun voor jonge ouders. Door middel van extra begeleiding om ouders vroegtijdig te ondersteunen en begeleiding door JGZ.

Start op de basisschool	
<i>Consultatiebureau 0-4</i>	Betrokken aandacht voor de gezondheid en ontwikkeling van het jonge kind.
<i>Consultatiebureau Plus</i>	Consultatiebureau plus is een spreekuur voor problemen in de ontwikkeling van het kind. Ouders kunnen met verschillende deskundigen praten en krijgen advies over de volgende stap.
Seksuele gezondheid	
<i>School maatschappelijk werker (gebiedsteammedewerker op school)</i>	Lichte ondersteuning op school, collectieve ondersteuning en ondersteuning van leerkrachten. Aan iedere school is een vaste schoolmaatschappelijk werker verbonden.
<i>Voorlichting LHBTI</i>	Voorlichting door verschillende groepen (COC, Jong & Out, jongerenwerk) met als doel een inclusief en veilig woon-, leef-, en schoolklimaat voor iedereen, specifiek voor inwoners met LHBTI-gevoelens.
Behalen van een startkwalificatie	
<i>Jongerenwerk</i>	Jongerenwerk SOCO helpt jongeren in de leeftijd van 10 tot en met 23 jaar bij hun ontwikkeling op emotioneel en sociaal gebied en bij het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten.
Scheiden	
<i>KIES (kinderen in Een Scheiding)</i>	Spel/praat programma door coaches op scholen voor kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn.
<i>Scheiden zonder Schade</i>	Een aanpak om de schadelijke gevolgen van echtscheiding zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.
Baanverlies	
<i>Kansbrief / Informatiebrief</i>	Overzicht van regelingen en mogelijkheden voor inwoners met een laag inkomen.
(Chronische) Ziekte	
<i>Mantelzorgcafé</i>	Een plek om ervaringen uit te wisselen en van elkaar te leren door elkaar vragen te stellen als; Hoe houd ik een goede balans tussen zorgen voor de ander en voor mezelf? Welke ondersteuning is er voor mantelzorgers in de gemeente Súdwest-Fryslân? Hoe doen anderen het?
<i>Mantelzorgpas</i>	Met de Mantelzorgpas is het sinds 2020 mogelijk om kennis te maken met diensten die gericht zijn op ondersteuning, waardering en ontspanning voor mantelzorgers om de drempel naar het vragen van steun te verlagen.
<i>Vitale Regio/ Dementievriendelijke gemeente.</i>	Het doel is dat ouderen op het platteland in de omgeving Koudum-Molkwerum-Warns-Stavoren-Hindeloopen zo goed mogelijk met een goede kwaliteit van leven zelfstandig kunnen blijven wonen. Oók als zij met dementie geconfronteerd worden.
Waardig oud worden	
<i>Beweegprogramma's voor ouderen</i>	Elke dag 30 minuten bewegen is vooral voor ouderen erg belangrijk. Het verbetert niet alleen de gezondheid, maar ook de coördinatie en kracht. Ook is samen bewegen gezellig.
<i>By jo thús en út - Preventief huisbezoek voor ouderen</i>	Getrainde vrijwilligers komen op verzoek bij ouderen thuis om met hen in gesprek te gaan over kwaliteit van leven, zingeving, meedoen, sociale contacten, gezondheid en wonen vanuit het gedachtegoed van Positieve Gezondheid.

Tabel 1f. Zuid-Limburg

Onderwijs	
<i>Gezonde basisschool van de toekomst (GBT)</i>	Verschillende initiatieven met GBT, zoals: een gezonde schoollunch, verlenging schooldag voor meer ruimte lunch, sport, spel en cultuuraanbod. Centraal in de GBT aanpak staat ook het verminderen van sociale ongelijkheid in gezondheid van kinderen en daarmee het vergroten van (mentaal) welbevinden en het voorkomen van problemen hierin.
<i>Gezonde basisschool van de toekomst in het VO</i>	Pilot op een VMBO school. De gezonde basisschool van de toekomst wordt zo doorgetrokken, zodat de kinderen niet terugvallen als ze in het VO komen. Welzijn en weerbaarheid is de belangrijkste insteek.
<i>Test je leefstijl</i>	Online leefstijl vragenlijst. Richt zich onder andere op voeding en bewegen, maar ook op welbevinden en andere thema's en interventies. Gerichte interventies op basis van de uitkomsten.
<i>MBO-coaches en Mentoren-programma</i>	Vanuit de jeugdzorg of GGZ komen coaches op school. Ook kunnen HBO studenten de taak van mentor krijgen om mede studenten te begeleiden.
Overig	
<i>Kansrijke start</i>	<p>Stevig ouderschap: Gericht op ondersteuning bij het opvoeden en bestaat uit zes huisbezoeken van een speciaal opgeleide jeugdverpleegkundige.</p> <p>Voorzorg: Voorzorg is een programma voor jonge vrouwen die zwanger zijn van hun eerste kind en die veel problemen hebben.</p> <p>Extra kraamzorg: gezinnen in een (zeer) kwetsbare positie wordt kraamzorg op maat aangeboden, die ingezet kan worden gedurende de eerste zes maanden na de geboorte.</p>
<i>Jaarlijkse conferentie tegen kindermishandeling</i>	Veel aandacht voor ACEs ('Adverse Childhood Experiences'), toxische stress en welbevinden van zowel ouders als kinderen om kindermishandeling te voorkomen.
<i>Gezonde Kinderopvang</i>	Vanuit de aanpak Gezonde Kinderopvang worden pedagogisch medewerkers van kinderopvangorganisaties opgeleid tot 'coach Gezonde Kinderopvang' en wordt er per opvanglocatie gewerkt aan verschillende thema's zoals voeding en beweging.
<i>Samenwerking LWV</i>	Aandacht vergroten voor gezonde werknemers en gezonde werkomgevingen door samen met de LWV (Limburgse Werkgevers Vereniging) inspiratiesessies te organiseren.
<i>Verminderen van stress bij mensen met geldzorgen</i>	Verschillende acties vanuit de individuele gemeenten gericht op het verminderen van stress bij mensen met geldzorgen.

Bijlage 2: Overzicht van de interventies per preventieakkoord voor het thema overgewicht

In de onderstaande tabellen wordt per preventieakkoord een beknopte beschrijving gegeven van de interventies die vallen binnen het thema overgewicht. Dit geeft een beeld waar de interventies zich inhoudelijk op richten.

De beschrijvingen zijn zoveel mogelijk overgenomen zoals aangeleverd door de respondenten, maar vaak wel ingekort. Het is mogelijk dat interventies zowel bij mentale gezondheid (Bijlage 1) als bij overgewicht vermeld staan.

Tabel 2a. Achterhoek

Een leven lang bewegen en sporten	
<i>OldStars</i>	OldStars is een initiatief van de Eredivisie, het Nationaal Ouderenfonds en de Vriendenloterij. Walking football is speciaal voor 60-plussers. Zes tegen zes, zonder keepers, wordt op een klein veldje rustig tegen een balletje getrapt.
<i>Fit veur Altied</i>	Fit Veur Altied staat voor fitte en gezonde Achterhoekse medewerkers, nu en 'voor altied'.
<i>Open Clubs en Vitale Sportparken</i>	Een vitaal sportpark is multifunctioneel en er wordt gestreefd om het park de hele dag door optimaal te benutten. De sportvoorzieningen worden door meerdere partijen gebruikt.
<i>Uniek Sporten (Achterhoekse Unieke Spelen)</i>	Achterhoek in Beweging wil er met Uniek Sporten voor zorgen dat mensen met een beperking de mogelijkheid hebben om te sporten en te bewegen. Door een inclusieve samenwerking wordt de maatschappelijke participatie en integratie vergroot.
De gezonde keuze de makkelijke keuze	
<i>Gezonde School</i>	Het doel van het project de Gezondste School is om een gezonde leefstijl op school vanzelfsprekend te maken en te laten zijn.
<i>GLI waaronder Slimmer</i>	Slimmer is een gecombineerde leefstijlinterventie voor volwassenen met overgewicht en een verhoogd gezondheidsrisico. Het programma duurt twee jaar en bestaat uit een deelprogramma voeding, bewegen en gedragsbehoud.
Sport JOGG-Teamfit	
<i>Gezonde Sportkantine</i>	De kantine wordt gezonder gemaakt. Er is bruinbrood, verse salade, fruit, gratis water en er zijn gezonde dranken te krijgen. Al deze gezonde producten staan op de bar, in het zicht van de bezoekers. Het ongezondere aanbod staat minder prominent in beeld.

Tabel 2b. Hillegom

Eet natuurlijk	
<i>Gezonde kantine</i>	Plaatsen van een gezonde koelkast op diverse sport- en ontmoetingsplekken in Hillegom.
<i>Gezond aanbod</i>	Horeca en supermarkten zetten zich in om meer gezonde keuzes aan te bieden en deze zichtbaar te maken.
Blijven bewegen	
<i>Volgen van het beweggedrag</i>	Nastreven van 100% sportdeelname en voorkomen van uitval van de jeugd via scholen.
<i>Zichtbaar maken van sport en beweegaanbod</i>	Het sport- en beweegaanbod binnen Hillegom is zichtbaar op hillegominbeweging.nl en daarmee bekend bij de inwoners en partners.
<i>Aansluiten als JOGG gemeente</i>	Aansluiten als JOGG gemeente met als doel gebruik te kunnen maken van kennis en campagne mogelijkheden van JOGG.
<i>Nationale Diabetes Challenge</i>	Een wekelijkse wandeling in een groep voor 20 weken.
<i>Sport en beweefestival</i>	Het festival laat zien wat voor moois Hillegom allemaal te bieden heeft op het gebied van sport, bewegen, gezondheid en welzijn! Leuke spelletjes, lekker en gezond eten en natuurlijk gewoon gezellig samen zijn!
Gezonde leefomgeving	
<i>Openbare ruimte Rondje Hillegom</i>	De openbare ruimte faciliteert en stimuleert om dagelijks te bewegen, zoals lopen of fietsen naar school en werk.
<i>Masterplan Sport, Bewegen & Onderwijs</i>	Het Masterplan Sport & Bewegen & Onderwijs is een plan om deze onderwerpen te verbeteren bij scholen.

Tabel 2c. Nijmegen

Gezonde voeding	
<i>VetLekker!</i>	Met verschillende partijen zijn gezonde kindermenu's samengesteld. Het door kinderen aangemerkte lekkerste en gezondste menu is door het winnende restaurant op de menukaart aangeboden.
<i>Supermarktsafari</i>	Mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) doen tijdens de supermarkt safari kennis en vaardigheden op om zelfstandig intrinsiek gemotiveerde gezonde keuzes te maken in de supermarkt, ook met een beperkt budget. Deelnemers krijgen concrete informatie n.a.v. interactieve opdrachten.
<i>VetLekker receptenboekje</i>	Kinderen mochten hun favoriete recept van thuis meenemen naar de klas. Uit alle recepten zijn elf recepten gekozen voor een receptenboekje voor alle kinderen. Bij het selecteren is gelet op hoe gezond een recept is en naar de betaalbaarheid van de ingrediënten.
<i>Gezonde kantines voor de vitaliteit van medewerkers</i>	Meerdere LPA partners werken hieraan, bijv. Radboud Universiteit, Radboud universitair medische centrum en de gemeente. Geen of minder ongezonde snacks en geen alcohol meer op de campus tijdens gelegenheden.
<i>Gesond & Gesellig</i>	Inwoners van Nijmegen worden verleid tot het maken van gezonde(re) keuzes door op een zomerse dag, op een vrolijke, inspirerende en ontspannen manier (gratis) kennis te laten maken met een breed aanbod van gezonde en gezellige keuzes.

Voldoende beweging	
<i>Beweegroutes Nijmegen</i>	De gemeente Nijmegen heeft samen met bewoners in diverse wijken beweegroutes aangelegd die bewoners stimuleren te bewegen in de openbare ruimte. Naast fitnessstoestellen of straatmeubilair zijn sommige routes speciaal voor ouderen samengesteld met daarbij ook aandacht voor ouderen met dementie.
<i>Fitcoins</i>	Fitcoins gaat via een app, waarin stappen worden geteld, fietsminuten geregistreerd en Fitcoins uitgedeeld als deelnemers meedoen met een gezondheid gerelateerde activiteit. Met de Fitcoins kan bijvoorbeeld shampoo, cadeautjes, gevulde boodschappentas etc. worden gekocht.
<i>We koken, eten en bewegen samen!</i>	In samenwerking met andere Nijmeegse organisaties worden diverse middagen georganiseerd waarbij samen met Nijmegenaren in een kwetsbare maatschappelijke positie boodschappen, koken, eten en bewegen wordt gedaan.
<i>Fitcoins en Fitkidzzz</i>	Kinderen tussen de 8 en 12 jaar kunnen door het doen van een goede daad en/of het volgen van diverse (sportieve) activiteiten 'Vincentjes' verdienen waarmee zij in de prijzenkast een leuke beloning kunnen uitkiezen.
<i>Bevordering leefstijl van vrouwen die een gecompliceerde zwangerschap hebben doorgemaakt</i>	Een interventie van zes maanden voor de bevordering van de leefstijl van vrouwen die een gecompliceerde zwangerschap hebben doorgemaakt. De interventie is tweeledig bestaande uit een beweeginterventie en een voedingsinterventie.

Tabel 2d. Rotterdam

Houding en vaardigheden	
<i>Gezondheidschecks</i>	De online Persoonlijke gezondheidscheck (PGC) biedt mensen persoonlijk inzicht in hun gezondheid en is bedoeld om lichte klachten of problemen zelf aan te pakken. De PGC bestaat uit een laagdrempelige vragenlijst, eventueel aangevuld met diagnostische testen. De invuller ontvangt een persoonlijk gezondheidsrapport met de eventuele gezondheidsrisico's en aanbevelingen voor een gezondere leefstijl, zelfzorgtoepassingen of professionele ondersteuning in de wijk.
<i>GGD AppStore</i>	Het doel van de GGD AppStore is een onafhankelijke en transparante toetsing van gezondheidsapps door deskundige GGD-professionals. Apps worden getoetst op gebruiksvriendelijkheid, functionaliteit, privacy, betrouwbaarheid en onderbouwing.
<i>Fitfestivals</i>	Op een Fitfestival kunnen ouderen kennis maken met hun eigen gezondheidsdata en een passend aanbod in hun eigen wijk.
<i>Duurzamere & gezondere voeding in ziekenhuizen</i>	In het ziekenhuis worden patiënten verleid om gezonde keuzes te maken.
Gezonde omgeving	
<i>Ketenaanpak gezond gewicht jeugd</i>	Voor jeugd zijn twee pilots voor implementatie van de ketenaanpak gezond gewicht gestart in de gebieden Kralingen-Crooswijk en IJsselmonde. In de pilots wordt verbinding gelegd tussen preventie en passende zorg (zowel uit het sociaal en medisch domein als het zorgnetwerk).
<i>Lekker Fit! : Lekker Fit! Kinderdagverblijven en Kleuters/basisonderwijs</i>	Pedagogisch medewerkers en groepsleerkrachten worden begeleid om gezonde leefstijl in de dagelijkse routines op te nemen. Voor de basisscholen wordt een Lekker Fit! Pakket ontwikkeld waardoor alle Rotterdamse basisscholen een gezonde leefstijl onderdeel van de dagelijkse schoolpraktijk kunnen maken.
<i>Gezonde Kantine</i>	Een regionaal opleidingsinstituut voor middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneducatie realiseert, onder begeleiding van de gemeente, een gezond aanbod in de kantines van alle locaties. In samenwerking met JOGG is ook een pilot gestart om gezonde kantines te realiseren in vijf Huizen van de Wijk.

Vitaal010	In de gemeentelijke kantines werken gemeente en cateraar toe naar de richtlijnen zoals geformuleerd in 'Overheidsniveau gezonde catering'. De gemeente stimuleert daarnaast fietsen onder werknemers en partners.
Gezonde sportomgeving	Om een gezonde sportomgeving, waar niet gerookt wordt, te bevorderen wordt o.a. in huurovereenkomsten opgenomen dat sportlocaties rookvrij dienen te zijn.
Wijkpreventieketen	
Beweegplus (Rotterdam Sportsupport)	Sportsupport stimuleert en ondersteunt sport- en beweegaanbieders om laagdrempelig sport- en beweegaanbod op te starten voor Rotterdammers met een gezondheidsachterstand.
Sport- en beweegaanbod via Stichting MEE	In 2020 kunnen Rotterdammers met een beperking of chronische aandoening worden bemiddeld naar sport- en beweegaanbod via een sportconsulent van Stichting MEE (in de wijken Oude Noorden, Kralingen-Crooswijk en Prins Alexander).
Proeftuinen Gezond Gewicht	Er wordt een model ontwikkeld waarin is uitgewerkt hoe signalering, diagnostiek, verwijzing en begeleiding van Rotterdammers met overgewicht/obesitas met de verschillende partijen uit medisch en sociaal domein in de wijk wordt vormgegeven. De implementatie van de GLI is hier onderdeel van.
Gezonde basis	
Preventiebudget VGZ Rotterdampakket	Het 'preventiebudget' biedt Rotterdammers de mogelijkheid om gebruik te maken van gezondheidsbevorderend aanbod in de stad. De gemeente en VGZ kiezen dit aanbod gezamenlijk uit.
Gezondheidstrajecten doelgroep prestatie010	De gezondheidstrajecten voor uitkeringsontvangers met een redelijk grote afstand tot de arbeidsmarkt zijn gericht op meerdere gezondheidsaspecten. Ze hebben vooral tot doel om de veerkracht te vergroten, mensen te activeren en ze duurzaam meer te laten bewegen.
Overig	
Pilot volwassenensportfonds met 200 deelnemers	De pilot is gericht op mensen met een laag inkomen en heeft als doel te onderzoeken of een volwassenensportfonds de drempel om duurzaam georganiseerd te gaan sporten verlaagd.

Tabel 2e. Súdwest-Fryslân

Levensloopbenadering	
Peutergym	Stimuleren en initiëren peutergym/ouder-kind gym door de buurtsportcoaches.
Start op de basisschool	
MRT	Stimuleren van motorische ontwikkeling en screening door de buurtsportcoaches.
Start op het voortgezet onderwijs	
Gezondheidsonderzoek	Elk jaar worden aan alle vijfjarige kinderen en leerlingen in groep 7 een gezondheidsonderzoek aangeboden. Tijdens de gezondheidsonderzoeken wordt de lichamelijke gezondheid en ontwikkeling van het kind gevolgd.
Waardig oud worden	
Beweegprogramma's voor ouderen	Elke dag 30 minuten bewegen is vooral voor ouderen erg belangrijk. Het verbetert niet alleen de gezondheid, maar ook de coördinatie en kracht. Ook is samen bewegen gezellig.
Gezondheidsnota: Gezondheid in de fysieke en sociale omgeving	
Beweegroute	In de wijk Tinga is een beweegroute met diverse toestellen en vier wandelroutes gerealiseerd.

Voedselagenda

<i>Dat smaakt naar meer</i>	Om kinderen het lastiger te maken om ongezond te eten en drinken is een pilot gezonde voeding op scholen gestart onder de naam “Dat smaakt naar meer”. Ook voor ouders hierbij betrokken en voorgelicht.
-----------------------------	--

Tabel 2f. Zuid-Limburg

<i>Gezonde basisschool van de toekomst (GBT)</i>	Verschillende initiatieven met GBT, zoals: een gezonde schoollunch, meer ruimte voor de lunch door verlening van de schooldag, sport, spel en cultuuraanbod, ondersteuning van buurtsport en cultuurcoaches, begeleiden van tussenschoolse opvang met pedagogische medewerkers en verminderen van sociale ongelijkheid.
<i>Gezonde basisschool van de toekomst in het VO</i>	De gezonde basisschool van de toekomst wordt doorgetrokken naar ‘gezond voortgezet onderwijs’, zodat de kinderen niet terugvallen als ze in het VO komen. Welzijn en weerbaarheid is de belangrijkste insteek (voor voeding en bewegen).
<i>Test je leefstijl</i>	Online leefstijl vragenlijst. Richt zich eerst op voeding en bewegen. Andere thema’s en andere interventies komen daar achteraan. Gerichte interventies op basis van de uitkomsten.
<i>Limburgse netwerkaanpak overgewicht en obesitas (Keigezond Limburg)</i>	Met deze domein overstijgende aanpak worden kinderen en hun gezinnen met ondersteuning van de centrale zorgverlener (jeugdverpleegkundige JGZ) en kinderleefstijlcoaches geholpen met duurzame gedragsverandering naar een gezonde(re) leefstijl met een gezond gewicht.
<i>Team: Fit</i>	Het is de ambitie van een brede vertegenwoordiging van de sport in Zuid-Limburg om meer gezondere sportaccommodaties, kantines, sporthallen, zwembaden en sportcentra te realiseren in Zuid-Limburg.
<i>Gezonde Kinderopvang</i>	Vanuit de aanpak Gezonde Kinderopvang worden pedagogisch medewerkers van kinderopvangorganisaties opgeleid tot ‘coach Gezonde Kinderopvang’ en wordt er per opvanglocatie gewerkt aan verschillende thema’s zoals voeding en beweging.
<i>Samenwerking LWV</i>	Aandacht vergroten voor gezonde werknemers en gezonde werkomgevingen door samen met de LWV (Limburgse Werkgevers Vereniging) inspiratiesessies te organiseren.

Colofon

Contact: Peter Kemper

RIVM, Centrum voor Voeding, Preventie en Zorg

peter.kemper@rivm.nl

.....

**Auteurs: P.F. Kemper, M. Beijer, C. Rempelberg, J. Edens,
P. Reckman**

.....

Met dank aan: Alle respondenten en geïnterviewden,
Lidwien Lemmens en Gwenda Engels

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

www.rivm.nl

december 2022

De zorg voor morgen begint vandaag